

14. Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 kwietnia 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci. (Dz. U. z 2003 r. Nr 89, poz. 828)
15. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 20 lipca 2005 r. Zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci (Dz. U. z 2005r. Nr 141, poz. 1189).
16. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 4 grudnia 2002 r. w sprawie egzaminów kwalifikacyjnych na tytuły czeladnika i mistrza w zawodzie, przeprowadzanych przez komisje egzaminacyjne izb rzemieślniczych (Dz.U. z 2003l. Nr 20, poz. 171)

Ірина ДАЦЕНКО

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКИХ УЧИТЕЛІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ПРЕДМЕТУ “ВИХОВАННЯ ДО ЖИТТЯ В СІМ'Ї”

У статті сфокусовано увагу на використанні інноваційних підходів, впровадженні нових педагогічних технологій в навчальний процес під час викладання курсу “Виховання до життя в сім'ї” в школах Польщі. Аналізуються інтерактивні форми роботи з учнями, їх ефективність у формуванні позитивної мотивації на здоровий спосіб життя учнівської молоді. Представлено досвід польських учителів-практиків у підвищенні ефективності навчання та виховання, організації навчально-виховного процесу, вдосконаленні уроку.

Початок XXI століття означений складним пошуком нової філософії виховання та навчання дітей та юнацтва. Її стрижень — розвивальна, життєтворча домінанта, виховання відповідальної особистості, здатної до саморозвитку, самостійно будувати свою долю, реалізувати життєве призначення через особистий вибір.

В концептуальних розробках теорії змісту загальної освіти в Польщі найбільш характерний є розгляд освіти як структури форм і галузей знань, структури навчальної діяльності, педагогічних технологій. Предметом змісту освіти у Польщі є поєднання навчання, виховання і опіки як єдиного цілого. Законодавство підкреслює, що процес навчання і виховання взаємопов'язані, однак виховання набирає ролі домінанти. Тобто, мова йде про виховний аспект змісту освіти. Щоб задовольнити ці потреби, з одного боку, потрібна модернізація змісту освітнього процесу, використання інноваційних підходів, розробка і впровадження нових педагогічних технологій. З іншого — створення нового середовища навчання і виховання дитини. Головна роль у цьому процесі належить вчителю, який повинен мати такий світогляд і систему цінностей, які б дали змогу створити це нове середовище і виховати людину.

Метою статті є спроба аналізу нових форм, методів, способів, прийомів виховних засобів, що становлять педагогічну технологію морально-статевого виховання в школах Польщі на заняттях “Виховання до життя в сім'ї”.

Структура педагогічного процесу складається з органічно пов'язаних компонентів, що включають особистість вихователя, особистість вихованця, зміст, організаційно управлінські структури і педагогічне середовище. Отже, технологія педагогічного процесу являє собою сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний підбір форм, методів, способів, прийомів виховних засобів.

Разом з реформою освіти в школах Польщі з'явився новий предмет “Виховання до життя в сім'ї” [2]. В початковій школі це є так звана навчальна ланка, в гімназіях, ліцеях — самостійний предмет. Польський досвід підготовки молоді до сімейного життя є повчальним і вартим глибокої уваги. Адже у цій державі впродовж багатовікової історії склалася добре сформована та перевірена часом система підготовки молоді до сімейного життя.

Аналіз сучасної методичної польської літератури дозволив нам визначити і виділити ті форми, методи, способи, прийоми підготовки молоді до сімейного життя, які, на нашу думку, і становлять педагогічну технологію морально-статевого виховання в школах Польщі.

Творчість у практичній діяльності польського вчителя настільки різноманітна, що необхідно говорити про можливі аспекти її виявлення, про рівні творчості. Зокрема, новизна у практичній роботі педагогів виявляється у нестандартних підходах до розв'язання проблем, у

розробленні нових методів, форм, прийомів, засобів та їх оригінальних поєднань, в ефективному застосуванні досвіду в нових умовах, в удосконаленні раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань, у вдалій імпровізації на основі як точних знань і компетентного розрахунку, так і високорозвиненої інтуїції, в умінні трансформувати методичні рекомендації, теоретичні положення в конкретні педагогічні дії, тощо. Звичайно, все це — взаємопов'язані прояви творчості. Вищим рівнем творчості в практичній діяльності є створення принципово нових, високоефективних систем навчання, виховання і розвитку школярів.

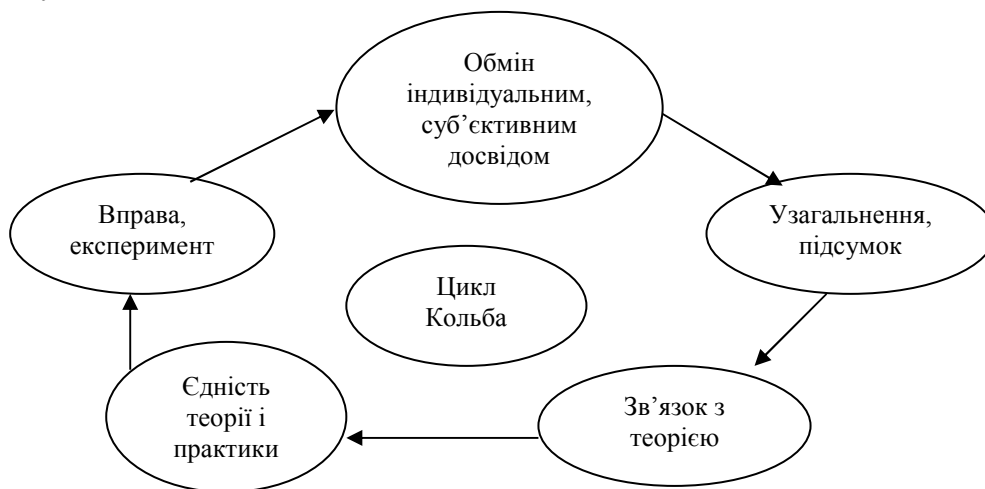
Реалізацію змісту і цілей, передбачених в програмі “Виховання до життя в сім'ї”, полегшує використання під час занять різних форм, методів і прийомів роботи [1]. Активні методи, які використовуються під час проведення уроків даного предмету, пробуджують зацікавлення учнів і стимулюють їх, створюють можливість представлення і вираження учнями власних поглядів, почуттів, пошуків розв'язань проблем, які виникають під час занять. Сприяють також груповій співпраці. Тож, так проведені уроки формують вміння спілкування, мотивують учнів до діяльності, полегшують засвоєння знань, впливають на формування відповідних основ.

Кожен урок у межах навчального виховного процесу постає як предмет мислення, спілкування, де істина подається як суперечка про істину, як діалог. У зв'язку з цим, у стратегії викладання предмета втілюється єдність змістового, почуттєво-емоційного у пізнавальній діяльності учні. Під час конструктивної взаємодії між учнем і вчителем та між самими учнями відбувається розвиток діалогічної форми мислення кожного партнера, формування рефлексивних механізмів мислення: крім власної позиції, яка розкривається при висуненні гіпотези, її реалізації, оцінці гіпотези партнера, поступово формується позиція іншого; тобто, дитина, ніби ставши на місце партнера, починає оцінювати власну гіпотезу, брати участь у творенні гіпотези іншого.

Весь навчально-виховний процес у школах Польщі будується на ідеях гуманізму, демократичності, ідеї добровільності, коли вчитель у процесі обміну духовними цінностями прагне до саморегуляції природних сил, власної ініціативи й творчості у виконанні дій кожного учня.

Ефективність процесу формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя залежить від відповідної спрямованості виховного процесу, форм та методів його організації, серед яких пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії і сприяють формуванню критичного мислення ініціативи й творчості. До них належать соціальне проектування, метод “відкритої трибуни”, ситуаційно-рольова гра, соціально-психологічний тренінг, інтелектуальний аукціон, метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, гра-інсценізація.

Зокрема, на практичних заняттях у польських школах учителями практикується використання активного навчання за моделлю “Цикл Д. Кольба” з метою активізації навчальної діяльності учнів [6, 3].

На будь-якому етапі організації занять “Виховання до життя в сім'ї” в школах Польщі застосовуються методи як індивідуальної, так і групової роботи, залежно від вікових особливостей учнів. Застосування цих методів сприяє творенню у дітей адекватної моральної

самооцінки, організації дієвої роботи з формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, перебудові і зміні асоціальних форм у їхній поведінці на соціально значущі, підтримці посиленню позитивних моральних спонук, активізації їх проявів чи загальмуванню негативних мотивів, утриманню дітей від прояву деструктивної мотивації на здоровий спосіб життя.

Тому досить поширеною серед польських учителів є форма проведення занять за методом “Аркуш “Автопортрет,”” що має на меті моделювання і виявлення у вихованців рівня самоусвідомлення і позитивної самооцінки через поглиблення самосвідомості і побудови адекватного образу власної особи. Позитивна самооцінка спричиняє появу істотного, з виховної точки зору, почуття впливу на реальність, а також виникнення почуття відповідальності за себе і найближчих людей.

Аркуш Автопортрет допомагає дітям у визначенні власних сильних сторін, потенційною його вартістю є запис дітьми актуальних знань і думок про себе, спостережень за собою. Вчителі використовують його під час зіставлення молодих людей із сучасним образом себе або як підсумок запланованих і реалізованих намірів і досягнень останніх років.

Доцільними, на наш погляд, є передбачені на уроках традиційні методи: бесіда, диспут, лекція, роз’яснення, переконання, позитивний і негативний приклади, методи вправ, контролю й самоконтролю, робота з текстом, тренувальні завдання. На думку польських вчених-дидактів [1; 5; 6], ЛЕКЦІЯ повинна бути старанно підготовлена вчителем, може передувати бесіді або дискусії. Позитивною рисою лекції є можливість передачі всьому класу систематизованих знань. Цим методом вони пропонують користуватись, розглядаючи теми, що стосуються будови статевих органів, утробного розвитку, змін періоду дозрівання та ін.

РОЗМОВА КЕРОВАНА дає учням шанс висловити свою думку під час лекції, яку проводить вчитель, збільшує активність учнів під час лекції. Цей метод використовується при розгляді таких тем: “Сімейні традиції”, “Роль сім’ї в житті людини”, “Способи проведення вільного часу”, “Роль материнства і батьківства”.

БЕСІДА — це форма, яка часто замінює лекцію. Вчитель звертає увагу на те, щоб питання були правильно сформульовані і логічно пов’язувались між собою. Вони мають проблемний характер, що сприяє розвитку в учнів самостійності. Цим методом вивчаються такі теми: “Зміни періоду дозрівання”, “Права дитини”. Бесіда може мати також характер підсумковий під час вивчення теми “Будова статевих шляхів”.

Однак з метою активізації і стимулювання навчальної діяльності учнів вихователі впроваджують нові інтерактивні форми роботи. Проаналізувавши методи і техніки навчання при викладанні предмету “Виховання до життя в сім’ї”, рекомендовані авторами програм “Виховання до життя в сім’ї” (за ред. Терези Круль, Кристини Маснік, Гражини Венглярчик [1]), “Життя і любов” (За ред. Ванди Ельжбети Папіс [7]), можемо зробити висновок, що інтерактивне навчання, яке вже сьогодні посідає чільне місце в роботі багатьох учителів Польщі, показує, що подолати ускладнення застосування інтерактивних технологій навчання і перетворити слабкі сторони роботи вчителя на сильні можна, якщо спочатку описати дидактичне забезпечення, дії, які повинен виконувати вчитель. Наприклад:

- наявність у кожної дитини навчального матеріалу, з яким вона буде працювати (текст, поняття, опис ситуації, проблеми тощо);
- кінцева мета роботи учня з навчальним матеріалом — створення певного власного продукту, а не просте репродукування навчального матеріалу;
- учитель при конструюванні уроку за інтерактивними методами і прийомами повинен орієнтуватися на забезпечення умов для самостійної діяльності учня (алгоритм, за яким працює дитина, і форма представлення кінцевого продукту);
- інформація при інтерактивному навчанні — відповідна точка в роботі учня, а не кінцевий продукт;
- головна задача запровадження інтерактивного навчання — це формування в учнів умінь здобувати знання, проводити самокорекцію у процесі проведення дискусії-діалогу;
- оцінюватися може окремо власна продукція після проведеного індивідуального інтерактиву і продукт, сформований після процесу коректування як активної форми прояву набутих знань.

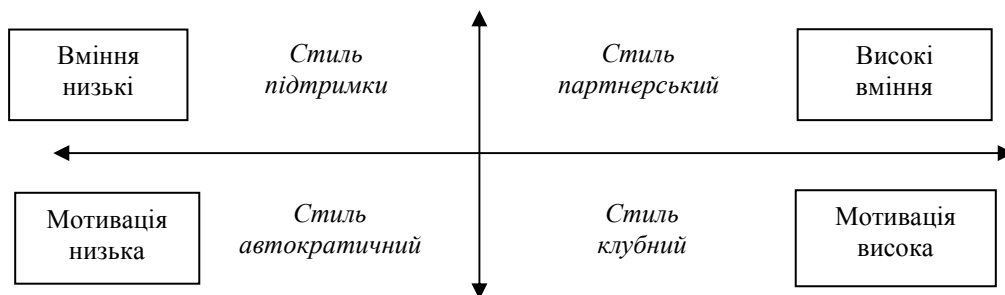
Ванда Ельжбета Папіс, розглядаючи методи проведення занять, каже, що вони “можуть бути прирівнені не стільки до праці каменяр, котрий з безформеного мармуру робить витвір згідно власної концепції, скільки до садівника, який схиляється над квіткою, якій допомагає в розвитку. Так само і вчитель схиляється над учнем — кимсь єдиним і неповторним, повним знаних і незнаних ще можливостей” [5, 15]. Мова йде про те, щоб у школі було цікаво і радісно, як говорив проф. О. Камінський, щоб “атмосфера школи мала в собі щось із тепла доброї сім’ї” [5, 15–16].

Порадник учителя, що додається до програми “Життя і любов” [5], містить докладний опис різних методів реалізації тем, а також способів застосування дидактичних матеріалів. Стимулом для вчителя, на думку авторів, в реалізації програми може бути харцерський метод у навчанні і вихованні, опрацьований проф. О. Камінським [5, 18–19], головними елементами якого є:

1. Базування на інтересах впровадження забави і гри.
2. Праця в групах.
3. Створення особливої атмосфери життя в школі.

На думку вченого, забави та ігри не для суперництва, а для спільної радості, веселого проведення часу разом, крім того, виховання і самовиховання. О. Камінський подає вказівки щодо впровадження даного методу в школі, серед яких такі: міра у застосуванні цього методу, переплетення з бесідою, читанням, виконанням завдань; застосування їх у тих частинах занять, в яких йде мова про “відкривання очей на факти і проблеми”; радість і певна доза свободи не можуть приводити до хаосу і безладу; дотримання правил охороняє перед негативною поведінкою; потрібно відмовитись від гри, коли стає нецікаво.

Ефективними, на наш погляд, є *методи навчання в групі*. Це кооперативне навчання, мозковий штурм, групова дискусія, рольове моделювання. Стиль управління групою повинен залежати від рівня розвитку мотивації учнів і рівня їх умінь [6, 5]:

Праця в групі дає шанс на створення доброї атмосфери, оскільки формує вміння спілкуватись, мотивує учнів до більших зусиль, дає почуття безпеки і можливість висловитись неспівним учням. Така форма праці дає можливість вчитися навзаєм через спостереження діяльності колег і обмін поглядами.

До найбільш поширених методів групової роботи відносять тренінги, що забезпечують активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і вчителем; дискусії, які допомагають кожному учаснику з'ясувати і уточнити свої уявлення, усвідомити власні почуття і ставлення; інтерактивні презентації як альтернативу лекціям; мозкові штурми (це метод опитування, при якому приймаються всі відповіді учасників, що мають відношення до обговорюваного питання або теми); рольові ігри, що становлять неформальну постановку, під час якої учасники розігрують сценки або ситуації; аналіз історій і ситуацій, що становить докладний розбір реальної чи вигаданої життєвої історії або ситуації; дебати — організований процес формулювання й захисту власних позицій двома чи більше учасниками щодо обговорюваної проблеми.

На думку авторів програми “Виховання до життя в сім’ї” [1], репертуар способів і технологій навчання на даних заняттях повинен бути багатий і різнобічний. Метою програми є представлення такого змісту методів, який скерує вихованців на розвиток як інтелектуальний, так і психічний, моральний і суспільний. У зв’язку з цим, вони пропонують такі форми і методи роботи, які зміцнюють комунікативність в таких відношеннях: учень — вчитель, учень — учень. Тому завданням вчителя є побудова такої концепції уроку, яка дозволить викликати емоційну атмосферу. Серед інших форм роботи, які можна використовувати на заняттях, Тереза Круль пропонує такі [1, 10–16]:

ДРАМА — СИМУЛЯЦІЯ РОЛЕЙ. Полягає вона на аналізі даного питання через входження в ситуацію осіб, які, звичайно, переживають обговорювану проблему.

ДИСКУСІЯ, яка полягає у загальному розв'язку проблеми, формує навички обмінюватися думками, виробляє вміння активно слухати, стимулює учнів до творчого мислення.

МЕТОДИ СИТУАТИВНІ полягають на аналізі прикладів певних ситуацій — з листів, фільмів, історії з життя.

РОЛЬОВА ГРА дає можливість навчатись через участь в вигаданих ситуаціях. Це метод, що активізує учнів під час занять.

МОЗКОВА АТАКА дає можливість швидкого нагромадження різних думок, сприяє також комплексному погляду на дану проблему.

ЛАНЦЮГ АСОЦІАЦІЙ викликає швидке, спонтанне мислення, що дає можливість вибору різноманітних понять, розв'язків і думок, які асоціюються з поданим вчителем поняттям.

НЕЗАКІНЧЕНІ РЕЧЕННЯ — це один із способів індивідуальної роботи на уроці, використовується як форма перевірки знань.

МЕТОД КАРО. Учні індивідуально або в групах отримують 9 листків у формі ромбу, на яких розміщені твердження, що стосуються обговорюваних питань, далі укладають карти і листки у формі КАРО: поміщуючи найвище листок з гаслом, найважливішим серед них, нижче — з менш істотним, а в самому низу — листок з питанням найменш важливим. Ця техніка допомагає учням усвідомити, що існують різні ієрархії вартостей і тому стимулює учнів до дискусії і роздумів. Підсумок навчання полягає на порівнянні розміщення листків усіма групами.

МЕТОД СНІГОВОЇ КУЛІ. Він полягає на переході від індивідуальної роботи до роботи в цілій групі.

Варто також, на думку авторів програми, використовувати під час уроків фрагменти фільмів, таблиці, схеми і малюнки, кросворди, які можуть полегшити учням розуміння обговорюваних питань, крім того, вони розвивають можливість аналізувати, логічно мислити і робити висновки, а також розвивають абстрактне мислення.

Отже, як бачимо, польські вчителі — головні проектанти дидактичної ситуації — добирають до змісту навчання найбільш доцільні методи. Репертуар способів і техніки діяльності на заняттях різноманітний і багатий.

Враховуючи вище сказане, можемо прийти до висновку, що морально-статеве виховання, підготовка до сімейного життя є ефективним лише тоді, коли учень активно включиться в процес дидактично-виховний і свідомо з вибору прийме запропоновані цінності. Завдання вчителя — побудова такої концепції занять, щоб викликати емоційний фактор. Відвертість вчителя і його розсудливість в даній ситуації — найважливіші. Від його інтенції залежить, чи процес навчання стане цікавішим, а уроки будуть цікавою подією як для вихователя, так і для вихованця.

Щирість стосунків Учитель — Учень є необхідною умовою виникнення і зміцнення необхідної атмосфери в класі. Професійні вміння вчителя спрямовані не лише на контроль знань і вмінь учнів, а й на діагностику діяльності та розвитку.

Успішність навчання залежить не лише від методів навчання, а також від форм організації пізнавальної діяльності школярів. Різне поєднання у використанні форм організації пізнавальної діяльності дає можливість польським учителям у процесі навчання перебороти індивідуалістичний характер діяльності школярів, підвищити роль колективних начал, підняти соціальну активність і розвивати кожного згідно з його потребами і можливостями. Отже, різні форми організації пізнавальної діяльності на уроках “Виховання до життя в сім’ї” забезпечують формування в учнів умінь слухати під час фронтальної роботи, обговорювати проблеми під час колективної діяльності, зосереджуватися на індивідуальній роботі.

Сучасна психологічно-педагогічна наука і виховна практика свої прагнення щодо вдосконалення процесу формування та розвитку особистості пов'язують з особистісно-орієнтованим підходом до дитини. Цей підхід має можливість спостерігати в роботі з дітьми на навчальних заняттях “Виховання до життя в сім’ї” у школах Польщі. Він має суттєво гуманізувати навчально-виховний процес, наповнити його високими морально-духовними

переживаннями, максимально розкрити потенційні можливості дитини, стимулювати її до особистісно-розвивальної творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Król Teresa, Maśnik Krystyna, Węglarczyk Grażyna, Wychowanie do życia w rodzinie, Program nauczania dla klas VI — VI szkoły podstawowej. — Kraków, 1999. — 53 s.
2. Ministerstwo Edukacji Narodowej o wychowaniu do życia w rodzinie. — “Biblioteczka reformy”, Warszawa, 2001. — 120 s.
3. Ostrowska Krystyna, Ryś Maria (red.), Przygotowanie do życia w rodzinie, cz. 1. — Warszawa, 1997. — 228 s.
4. Ostrowska Krystyna, Ryś Maria (red.), Przygotowanie do życia w rodzinie, cz. 2. — Warszawa, 1997. — 156 s.
5. Papis Elżbieta Wanda, Życie i miłość. Poradnik dla nauczycieli. — Warszawa, 1996. — 128 s.
6. Zdzisław Hofman, Metody aktywizujące na lekcjach języka polskiego w klasach starszych. — PCN, Lublin, 2005. — 28 s.

Станіслава Данута ФРЕЙМАН,
Мирослав ФРЕЙМАН

АКТИВНЕ ВІДВІДУВАННЯ СТУДЕНТАМИ ДИДАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ПОЛЬЩІ

Дидактичний процес вищої школи реалізується викладачами й студентами. “Під дидактичним процесом, — пише В. Оконь, — ми будемо розуміти комплекс заходів, що охоплює такі дії викладачів і студентів й застосування таких засобів і умов, які служать появі бажаних змін у студентів” [1]. Обидва комплекси знаходяться в певних умовах і діють різним чином, застосовуючи випробувані в дидактиці методи й форми для досягнення передбачених програмою цілей навчання. Застосовувані організаційні форми й методи проведення дидактичних занять добираються, звичайно, з точки зору їх мети й змісту, оскільки кожен вид вправ повинен призвести до досягнення іншої категорії дидактичних завдань: пізнання, закріплення, зрозуміння, обміну знаннями й вміннями, дослідження ефектів навчання [2].

Під час навчання у вузі, яке є підготовкою до практичної участі студентів у формуванні якоїсь царини життя, з’являється багато різних нагод, які сприяють розвиткові інструментальних і спеціальних рис особистості, бажаних у кожній професії.

Мета статті — звернути увагу на цікаву форму дидактичних занять у вузах, які готують майбутніх учителів, форму, що гарантує розвиток рис особистості, бажаних в цій професії, — заняття під час педагогічної практики. Не підлягає сумніву, що в рамках педагогічної практики — важливого фактору професійної адаптації, важливою формою контакту студентів із працею вчителя — урочною й позаурочною крім пробних (самостійних) уроків є взаємне відвідування уроків колег. Матеріал, який ми хочемо представити, містить розроблені нами принципи організації процесу взаємного відвідування уроків праці під час як пасивної, так і активної тривалої практики в базових, гімназійних і понадгімназійних школах.

Заняття взаємного відвідування уроків дають можливість кандидатам у вчителі нагромаджувати спостережений матеріал, який стосується конкретних дидактично-виховних ситуацій, служить ознайомленню із застосуванням теоретичних вказівок в практичній педагогічній діяльності. Посередньо збагачують також загально педагогічні й методичні знання.

Завдання, поставлене перед взаємним відвідуванням, вимагає, щоб це було не тільки пасивне спостереження за дидактичними заняттями. Придатним з цієї точки зору може бути комплекс питань (які формулюються кожного разу стосовно кожного взаємного відвідування), що направляють спостереження. Спрямоване спостереження виключає некритичне ставлення до перебігу відвіданих занять і дозволяє зосередити увагу навколо основних методичних проблем.

Проведення спрямованого спостереження дидактичних занять за достатнього рівня педагогічної спостережливості, що базується на знанні теорії, збагачує досвід і розвиває професійні вміння студентів. Під час відвідування уроку студент повинен помічати одночасно вчителя й учнів та записувати їх дії, їх роль на заняттях і взаємостосунки. Організовані таким чином відвідування уроків готують студентів-майбутніх вчителів не тільки до повнішого розуміння процесу навчання, але й до процесу учення, який є значно складнішим і менш вловимим.